

Zkamenělá princezna na Boru

(aneb O odmítnutém nápadníkovi)

Nad Machovem, na hřebenu hory majestátně vévodící Českému koutku, které se dnes říká Bor, a kdysi se jí říkávalo Divoké d'oury (polsky dnes Bledne Skaly, kdysi Wilcze Doly) se nachází skalní bludiště, které kdysi objevil a od roku 1850 pro veřejnost zpřístupnil, a zároveň v něm provázel Daniel Ducháč, jsa tou dobou hostinským z blízké Bukoviny, místa, kam se ukrýti přicházeli evangeličtí emigranti z nitru Čech (Bukovina jest zalesněný pás vrchu, který se dnes táhne od vrcholu sjezdovky nad Machovem, kde je česká Bukovina, 622 m n/m, a pokračuje na polskou stranu hranice, kde je polská Bukowina, 702 m n/m, vedle níž se dodnes nachází malá osada s několika chaloupkami nesoucí jméno podle tohoto pásu pod Borem, tedy podle Bukoviny, dnes na polské straně hranice známá jako Bukowina Klodzka).

Na konci školního roku v roce 1895 (za vlády Františka Josefa I. se do školy chodilo i v červenci), dne 27. července, navštívili žáci 1. a 2. třídy z machovské školy na svém školním výletě "Bor a jeho znamenité skály a sluje." Kromě tří členů učitelského sboru a katechety P. Sigismunda Boušky, se výletu účastnil i Jaroslav Petr, popsán coby "pomenší, trochu nachýlený blondýn s vlasy na ježka sčesanými, s plavou štětkou a natočeným knírem, skřípce na černé šňůrce majíc u vesty, 33 letý dosud mládenec."

Výletníci se zapsali do pamětní knihy turistů v hostinci Daniela Ducháče na Bukovině. Zápis obsahoval i verše, ve kterých Jaroslav Petr říká: "zapomněl, že před chvílí velebil znamenité skály a sluje a zhanobil prušácký výrobek slánského pivovaru."

Po úbočí Boru na české straně dnes můžete najít takzvaný Tkalcovský stezník, který připomíná stezky domácích tkalců, kterými chodívali pro přízi a zpět s dílem hotovým, někdy i velmi daleko, k takzvaným vydavačům (čili faktorům), kteří jim poté vypláceli mzdu za odevzdané dílo. Kromě domácích tkalců, kteří se snažili uživit horko těžko poctivou prací, pak stezky Boru využívali i pašeráci, jelikož šlo o hranici s tehdejší Pruskem. Jednotlivci, či celé skupiny pašeráků, pak přes hranici přenášeli z jedné strany na druhou potraviny, kávu, koření, čokoládu, kakao, ryby, sukno či tabák. Aby ke svým výtěžkům za šmelinu nepřišli lacino, v tom jim bránila pohraniční finanční stráž, které se za mocnářství říkalo financové. Jenže pašeráci byli protřelí. Často vyslali napřed jednoho člověka s rancem sena či hadrů, a ten měl za úkol upoutat pozornost financů, zatímco ostatní přešli hranici jinde. Navíc jim lidé na obou stranách hranice poskytovali úkryt.

Zajímavá pověst se váže k založení hasičského sboru v Machovské Lhotě roku 1884. Po založení sboru se hasiči vypravili do Pruska, aby tam nakoupili mnohem levnější sukno na své uniformy. Při zpáteční cestě byli však zadrženi finanční stráží a sukno jim bylo zabaveno. Aby nepřijeli domů s prázdnou, a aby neměli z ostudy kabát, raději zaplatili vysokou pokutu, aby látku dostali zpět. Ta je nakonec tedy přišla několikanásobně draž.

Další pověstí z Českého koutku po Borem je pověst o Tajemné kapliče ve Stroužném (dnes na polské straně hranice Pstrazna). Místní legenda vypráví o tom, že se v roce 1889, v důsledku dramatických událostí, mezi lidmi rozneslo, že se v

jednom domě zjevuje duch. Proto byl dům téhož roku vysvěcen a vedle něj postavena kaplička (památníček), na němž se tkví v upomínku slova z evangelia svatého Jana (3:16-21): "Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný kdo v něj věří, nezahynul, ale měl život věčný."

Nejznámější pověstí je však ta, o zkamenělé princezně (verze kratší a/ nebo verze delší b/).

a/ Mezi skalami na vrcholu Boru stával nádherný palác. Obýval ho mocný čaroděj se svou dcerou, překrásnou princeznou Jelenou. Princezna byla sice velmi krásná, ale také svéhlavá, stále nespokojená, někdy i zlá a hádavá.

O její úžasné kráse se doslechl i mocný vládce sousedních hor kerkonošských, sám Krakonoš. Mnohokráté žádal Jenu o ruku, mnohokráté ho Jelena odmítla, i když jí k výhodnému sňatku přemlouval i sám její otec. Krakonoš se pokaždé velmi rozzlobil, a pak, když se po každém odmítnutí vracel do svého sídla rozzuřen, vždy se na horách strhla velká bouře.

Jelena však nechtěla ženicha starého a zasnoubila se s mladým rytířem. Již měli před svatbou a Jelena došívala košili svatební. Tu se objevil Krakonoš a chtěl slyšet, zda si vezme za muže právě jeho. Princezna ho odbila s úšklebkem: "Jen co došiji košili tuto, provdám se za vyvoleného svého! Tvá však nikdy nebudu!"

"Když nebudeš moje, pak nebudeš nikomu jinému patřiti!" A za burácení hromu pronesl Krakonoš svou kletbu: "Zkameníš, princezno! Nikdy nedošiješ košilkou svou! Jenom jeden steh za rok učiníš, a jak uděláš steh poslední, pak nastane světa konec!"

Zámek se s rachotem zřítíl a zbyly z něj ohromné šedé balvany. Mezi nimi sedí zkamenělá princezna jako nehybný kus kamene. Prý jednou za rok, na Velký pátek, se zámek v celé své kráse objeví, princezna ožije a udělá onen jediný steh na své svatební košili a čeká dál na vysvobození, anebo na světa konec.

b/ Hronovské kotlině vévodí Bor, překrásná stolová hora, která je dominantou celého kraje. Její temeno je pokryto množstvím skal a hlubokých údolí, což dohromady tvoří rozsáhlé bludiště kamenného města. V roklinách leží staleté vyvrácené stromy a mezi nimi se proplétají praménky výtečné vody, které se spojují a jako potůčky a potoky stékají dolů do kraje. Z vrcholu Boru je nádherný pohled nejen na okolní krajinu, ale i daleko do Čech.

V divokých skalách na Boru měl kdysi dávno divukrásný palác mocný čaroděj. Byl majitelem veškeré okolní krajiny a ovládal osudy jejích obyvatel. Byl to mocný a bohatý pán, který přesto nebyl šťastný.

Měl jedinou dceru Jenu, již měl velmi rád a z velké lásky ji nepředstavitelně rozmazloval. Dělal pro ni všechno, co si jen usmyslela, nosil jí nejkrásnější šaty, nejvzácnější šperky, nechával jí připravovat nejroztodivnější jídla. Princezna Jelena však otcí jeho lásku a péči neoplácela, byla pánovitá, hašteřivá, plná podivných vrtochů. Snad ani nebyla lásky schopná.

O její kráse se dozvěděl Krakonoš, mocný vládce hor nepřiliš vzdálených, a začal na Bor zajíždět. Chtěl si získat princeznu přízeň, aby ji mohl po čase požádat o ruku. Jelena se mu však jen smála, obstarožní, nepřiliš vzhledný ženich se jí pranic nelíbil. Krakonoš se proto často vracel domů rozzlobený na nejvyšší míru, a tuto zlobu dával pocítit obyvatelům svého panství.

Vždycky, když se Krakonoš po čase vybouřil, znovu a znovu se mu po krásné Jeleně zastesklo, a tak vymýšlel další způsoby, jak získat její přízeň. Bohaté dary, které jí pokaždé vozil, se mu už zdály málo, a tak pro ni nechal na Boru zřídit překrásnou zahradu, kam snesl všechny nejvzácnější květiny ze své říše. Uprostřed zahrady se lesklo křišťálové jezero, v němž se proháněly zlaté rybky a na jehož vlnách plavali vzácní vodní ptáci. Chladným srdcem princezny Jeleny však nepohnulo vůbec nic. Měla jiné starosti.

Od chvíle, kdy k nim Krakonoš začal jezdit, přemýšlela, jak se tohoto nevídaného nápadníka nadobro zbavit. Po čase dostala nápad, který bez prodlení uskutečnila.

Kromě Krakonoše měla ještě jednoho ctitele, kterého také neměla ráda, ale alespoň byl mladý a pěkný, a tak si usmyslila, že se za něho provdá. Protože věděla, že její otec tomuto nápadníkovi nepřeje, neboť byl chudý, tajně se s ním zasnoubila, aby pak pozdějšímu sňatku už nic nestálo v cestě.

Svatbu chtěla mít co nejdřív, protože tím by zcela ustaly Krakonošovy návštěvy. Rozhodla se, že si jen ušije svatební košili a hned pak se tajně provdá. Byla si jistá, že otec jí všechno odpustí, a když už bude jednou vdaná, nakonec se s tím smíří.

Jednou zase seděla u stolku a měla na klíně už hotovou košili, kterou ještě ozdobně vyšivala. Náhle se ve dveřích objevil Krakonoš a opět naléhal: "Nenechávej mě tak dlouho v nejistotě, princezno. Rád bych už slyšel, jestli se staneš mojí paní." Princezna se pohrdavě zasmála a odpověděla: "Ano, stanu se paní, ale ne tvojí. Hned jak došiju tuto košili, vezmu si svého vyvoleného. Tobě ale nikdy náležet nebudu!" Krakonoš se zamračil a pochmurně se zeptal: "Je to tvé poslední slovo, princezno?" "Ano, mé poslední," řekla rozhodně princezna. "A už si víc nepřeji tvé návštěvy!"

Sotva Jelena vyřkla tato slova, Krakonoš se strašně rozzlobil, pozvedl pravou ruku a hrozivým hlasem zvolal: "Svou svatební košili nikdy nedošiješ, princezno, neboť smíš na ní udělat jen jeden steh ročně a až košili došiješ, nastane soudný den!" Když svou kletbu dokončil, zahučel divoký víchř a rozpoutala se divoká bouře, která ustala až po několika dnech. V té době zmizela zahrada a propadlo se jezero, po němž zůstala jen hluboká prohlubeň. S ohromným rachotem se zřítily překrásná stavba princeznina zámku a zbyly z ní jen šedé, zeleným mechem porostlé balvany, které tvoří rozsáhlé bludiště. Na jeho okraji sedí princezna, která hned po Krakonošově kletbě zkameněla.

Jen jednou za rok, na Velký pátek, když se v kostele v Machově čtou pašije, se zámek na chvíli obnoví v celé své nádheře a princezna ožije. Udělá steh na své košili a hned se zase promění v kámen. Co rok, to jediný steh.

Tak po dlouhé věky sedí princezna Jelena na Boru a čeká na své vysvobození. Toho se však nikdy nedočká, protože jakmile došije svoji košili, nastane konec světa.

Vysvětlivky

1 - Katecheta (v ženském rodě katechetka) - je učitel náboženství, čili ten, kdo vede katecheze, neboli výuku víry u dětí či dospělých v církvi, nebo je připravuje na křest, pokud jde o církev katolickou. Nemusí jím být bezpodmínečně kněz, může jím být i vzdělaný křesťan či laik, který disponuje příslušným pověřením od lokálního ordináře (biskupa, či jeho zástupce).

2 - Český koutek (německy Böhmischer Winkel, polsky Czeski kątek) - je území v kladském pomezí, které lemuje česko-polskou hranici mezi městy Lázně Chudoba

(Kudowa Zdrój) a Machovem pod horou Bor. Na tomto území se historicky nacházelo jedenáct vesnic v dobách rakouského mocnářství, kde v kladském pomezí žila již od 11. století česká menšina pospolu s menšinou polskou, zatímco většina byla původu německého. Mixem všech tří národů se dodnes mluví na tomto území kladským nářečím češtiny, neboť německá většina byla po druhé světové válce v rámci vypořádání s fašistickým Německem odsunuta a roku 1945 bylo Kladsko připojeno k Polsku. Stanovená státní hranice území rozdělila na České a Polské, a tak se část obcí ocitnula na straně polské. Následkem toho logicky se česká menšina začala vracet na českou stranu hranice a z původních zhruba pěti tisíc Čechů v tomto koutku před druhou světovou válkou zůstalo v roce 1957 posledních 500, a dnes již na polské kladské straně hranice původní obyvatelé národnosti české spočítáte na prstech jedné ruky, zda vůbec. Do 11 obcí Českého koutku patřily tyto obce:

01. Slané (ger *Schlaney*, 1937-1945 *Schnellau*; od 1945 pl *Słone*)
02. Březová (ger *Brzesowie*, 1921-1945 *Birkhagen*; od 1945 pl *Brzozowie*)
03. Velká Čermná (ger *Tscherbeney*, 1937-1945 *Grenzeck*; od 1945 pl *Czermna*)
04. Žakš (ger *Sackisch*; od 1945 pl *Zakrze*)
05. Chudoba (ger *Bad Kudowa*; od 1945 pl *Kudowa-Zdrój*)
06. Blažejov (ger *Blasewey*; od 1945 pl *Błażejów*)
07. Jakubovice (ger *Jakobowitz*, 1937-1945 *Wachtgrund*; od 1945 pl *Jakubowice*)
08. Stroužné (ger *Straußeney*, 1937-1945 *Straußdorf*; od 1945 pl *Pstrążna*)
09. Bukovina (ger *Bukowine*, 1937-1945 *Tannhübel*; pl *Bukowina Kłodzka*)
10. Nouzín (ger *Nauseney*, 1937-1945 *Scharfenberg*; pl *Ostra Góra*)
11. Pasterkov (ger *Passendorf*), pl *Pasterka*)

3 - Velký pátek (dies passionis Domini) - je v křesťanském kalendáři pátkem před Velikonocemi. Je připomínkou utrpení (pašiji) smrti Ježíše Krista na kříži.

4 - Kladské nářečí - ve kterém se dodnes používá směs slov pocházejících z češtiny, polštiny a němčiny.

- toulačka (domácí besídka, posezení)
- mráčit (plakat)
- chodilo mu dobře (vedlo se mu dobře)
- lajc (lavice)
- kančka (tkanička)
- rozšňápanej (roztrhaný)
- kalej (dobrý, dobrej)
- filec, filiček (uzel, svázaný uzlíček s věcmi)
- potoulat (jít na domácí besedu, posezení s povídáním)
- churej (nemocný, bolavý)
- má po fajrotě (má po práci, po šichtě)
- nátoň (špalek)
- s klucima a d'oučatama (s chlapci a děvčaty)
- sklíbnout si (zdřímnout si)
- puclák (baňatý hrníček)
- čanit (plýtvat, ničit)

pohled na hřeben hory Bor (850 m n/m) z protějšího Lhotského Šefelu (693 m n/m),
v pravém rohu hřebenu hory se nachází Bledne skaly

Bledne skaly
(skalní bludiště na vrcholu
hory Bor, dnes na polské
straně hranice)

ukázka lidové architektury z Českého koutku (zachovalé chaloupky z 18. a 19. století ve skanzenu, který je dodnes v obci Stroužná, na polské straně hranice Pstrazna, v údolíčku mezi českými osadami Machovské Končiny a Závrchy).

Nouzín, dnes na polské straně hranice Ostra Góra (jen pár minut od Machovské Lhoty na cestě směřující na Hejšovinu)

Bukowina Klodzka (kaplička), kdysi česká Bukovina, kde měl hostinec Daniel Ducháč, první průvodce v Bludných skalách (Bledne skaly)

křížek u domu s duchem ve Stroužném (dnes obec na polské straně hranice Pstrazna, která leží v údolíčku mezi českými osadami Machovské Končiny a Závrchy)

Bohadlova lípa v osadě Závrchy byla vysazena (kolem roku 1850) ku vzpomínce na průlomové rozhodnutí císaře Ferdinanda I., když zrušil poddanství a formálně tak ukončil středověký feudální systém. Stalo se tak 7. září 1848.

Milan Škoda (29. 03. 2022)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: naučná tabule Tkalcovský stezník (rozcestník Pod Bukowinou)

zdroj: www.lumpici.eu

zdroj: Wikipedie

zdroj: turistické informační tabulky u křížku v Pstrazne a u lípy v Závvrších

fotografie: Milan Škoda